

ORGANY OCHRONY PRAWNEJ

redakcja naukowa Paweł Kuczma

Anna Chodorowska, Paweł Kuczma, Justyna Michalska

SERIA AKADEMICKA

ORGANY OCHRONY PRAWNEJ

redakcja naukowa Paweł Kuczma

Anna Chodorowska, Paweł Kuczma, Justyna Michalska

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 grudnia 2023 r.

Recenzent
Dr hab. Ewa Tuora-Schwierskott

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne
Violet Design

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisali:
Anna Chodorowska – X–XIV, XXIV, XXV
Paweł Kuczma – I–IX, XVI–XXIII
Justyna Michalska – XV, XXVI–XXXI

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-278-8

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Przedmowa	17

CZĘŚĆ I ORGANY ORZEKAJĄCE (ROZSTRZYGAJĄCE)

Rozdział I

Zagadnienia podstawowe	21
1. Klasyfikacja organów	21
2. Zasada podziału władz	25
3. Władza sądownicza	29
4. Aktywizm sędziowski	30
5. Pojęcie sądu	32
6. Wymiar sprawiedliwości	36
7. Prawo do sądu	37
8. Ślubowanie sędziowskie	39

Rozdział II

Sąd Najwyższy	41
1. Geneza SN	41
2. Struktura i właściwość Izb	42
3. Kontrowersje wokół Izby Odpowiedzialności Zawodowej	44
4. Organy SN	47
5. Kognicja SN	50
5.1. Skarga kasacyjna (kasacja)	50
5.2. Uchwała rozstrzygająca zagadnienie prawne	52
5.3. Skarga nadzwyczajna	53
5.4. Rozpatrywanie protestów wyborczych	54
5.5. Stwierdzanie ważności wyborów	54
5.6. Stwierdzanie ważności referendum	55
5.7. Opiniowanie projektów ustaw i innych aktów normatywnych	55
6. Powołanie na urząd sędziego SN	56
7. Obowiązki i prawa sędziów SN	57
8. Ławnicy SN	60

Rozdział III

Sądy powszechne	63
1. Uwagi wstępne	63
2. Struktura sądów powszechnych	64
3. Organy sądów powszechnych	67
4. Powołanie na urząd sędziego	70
5. Gwarancje niezawisłości sędziowskiej	73
5.1. Nieusuwalność	74
5.2. Nieprzenoszalność	75
5.3. Apolityczność	75
5.4. Godne wynagrodzenie	76
5.5. Stan spoczynku	77
5.6. Immunitet	78
5.7. Odpowiedzialność dyscyplinarna	79
6. Gwarancje o charakterze procesowym	80
6.1. Wyłączenie sędziego	80
6.2. Zasada jawności postępowania	81
6.3. Zasada instancyjności	81
6.4. Zasada udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości	82
6.5. Prawo do obrony	83
7. Obowiązki i prawa sędziego	85
8. Asesorzy sądowi	86
9. Referendarze sądowi	88
10. Sądy pokoju	89

Rozdział IV

Sądy administracyjne	93
1. Specyfika kontroli sądowno-administracyjnej	93
2. Właściwość sądów administracyjnych	95
3. Struktura sądów administracyjnych	97
4. Organy wojewódzkich sądów administracyjnych	98
5. Organy NSA	100
6. Powołanie na urząd sędziego sądu administracyjnego	102
7. Asesorzy sądowi	103

Rozdział V

Sądy wojskowe	105
1. Specyfika i właściwość sądów wojskowych	105
2. Struktura sądów wojskowych	106
3. Organy sądów wojskowych	107
4. Powołanie na urząd sędziego sądu wojskowego	108
5. Ławnicy	109

Rozdział VI

Krajowa Rada Sądownictwa	111
1. Geneza Rady	111

2. Charakter ustrojowy Rady	112
3. Skład Rady	115
4. Organy Rady	116
5. Kadencja	117
6. Kontrowersje wokół „nowej KRS”	119

Rozdział VII

Trybunał Konstytucyjny	121
1. Geneza TK	121
2. Skład TK	122
3. Status prawny sędziego Trybunału Konstytucyjnego	126
4. Organizacja wewnętrzna TK	129
5. Kompetencje Trybunału Konstytucyjnego	131
5.1. Orzekanie w przedmiocie konstytucyjności i legalności norm prawnych	131
5.2. Orzekanie w sprawach zgodności z Konstytucją RP ustawy lub innego aktu normatywnego kwestionowanego w skardze konstytucyjnej, o której mowa w art. 79 ust. 1 Konstytucji RP (skarg konstytucyjnych)	134
5.3. Orzekanie w sprawach zgodności z Konstytucją RP, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą aktu normatywnego kwestionowanego w pytaniu prawnym, o którym mowa w art. 193 Konstytucji RP	137
5.4. Orzekanie w sprawach zgodności z Konstytucją RP celów lub działalności partii politycznych	137
5.5. Rozstrzyganie sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa	138
5.6. Rozstrzyganie o stwierdzeniu przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta RP	139
5.7. Sygnalizowanie Sejmowi i Senatowi oraz innym organom stanowiącym prawo istnienie uchybień i luk w prawie, których usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej	140
6. Charakter orzeczeń TK	142

Rozdział VIII

Trybunał Stanu	145
1. Uwagi wstępne	145
2. Problem zasadności istnienia TS	146
3. Geneza	147
4. Skład Trybunału i status członków	148
5. Istota i modele odpowiedzialności konstytucyjnej	151
6. Zakres podmiotowy odpowiedzialności konstytucyjnej	152
7. Zakres przedmiotowy odpowiedzialności konstytucyjnej	153
8. Postępowanie w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej	155
8.1. Wstępny wniosek	157
8.2. Postępowanie przed Komisją Odpowiedzialności Konstytucyjnej	158
8.3. Postawienie w stan oskarżenia (pociągnięcie do odpowiedzialności) przed Trybunałem Stanu	159
8.4. Postępowanie przed Trybunałem Stanu	160

Rozdział IX

Organy quasi-sądowe	163
1. Samorządowe kolegia odwoławcze	163
1.1. Właściwość kolegium	163
1.2. Skład kolegium	165
1.3. Organy kolegium	166
1.4. Odpowiedzialność dyscyplinarna	167
1.5. Zasady działania kolegium	168
1.6. Nadzór nad działalnością kolegium	168
2. Urząd Patentowy RP	169
2.1. Właściwość Urzędu	169
2.2. Struktura organizacyjna Urzędu	170
2.3. Eksperci	172
2.4. Kolegium ekspertów	173
2.5. Kolegia orzekające do spraw spornych	174
3. Sąd polubowny (arbitrażowy)	175
3.1. Istota arbitrażu	175
3.2. Zapis na sąd polubowny	176
3.3. Skład sądu polubownego	177
3.4. Postępowanie przed sądem polubownym	178

CZĘŚĆ II**ORGANY KONTROLI LEGALNOŚCI****Rozdział X**

Najwyższa Izba Kontroli	183
1. Wprowadzenie	183
1.1. Legalność	184
1.2. Gospodarność	184
1.3. Rzetelność	184
1.4. Celowość	184
2. Rozwój organów kontroli państwowej	184
3. Podstawa prawna	186
4. Struktura i organizacja	186
5. Pozycja ustrojowa i zadania	190

Rozdział XI

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	197
1. Wprowadzenie – podstawa prawna działania	197
2. Skład KRRiT	198
3. Zadania KRRiT	199
4. Rada Mediów Narodowych	205

Rozdział XII

Prokuratura	209
1. Wprowadzenie – podstawa prawna	209

2. Zasady działania prokuratury	211
3. Struktura organizacyjna i przedmiot działania oraz kompetencje	213
5. Zadania prokuratury	222
6. Rola prokuratora	224
7. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury	224
8. Status prokuratora	225

Rozdział XIII

Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni

przeciwko Narodowi Polskiemu	229
1. Wprowadzenie	229
2. Struktura organizacyjna	230
3. Zadania	233

Rozdział XIV

Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej 235 |

1. Wprowadzenie	235
2. Struktura organizacyjna	235
3. Zadania	236

Rozdział XV

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów 239 |

1. Historia powstania UOKiK	239
2. Struktura organu UOKiK	240
3. Kompetencje organu	242

Rozdział XVI

Prezes Urzędu Ochrony Danych Osobowych 245 |

1. Uwagi wprowadzające	245
2. Pozycja ustrojowa Prezesa Urzędu (PUODO)	246
3. Zasady działania Prezesa Urzędu	247
3.1. Zasada niezależności	247
3.2. Zasada niepołączalności (<i>incompatibilitas</i>)	248
3.3. Zasada apolityczności	248
3.4. Zasada ochrony immunitetowej	250
3.5. Zasada kadencyjności	251
3.6. Zasada poufności	252
4. Podstawowe uprawnienia i zadania Prezesa Urzędu	252
5. Zastępcy Prezesa Urzędu	254
6. Rada do Spraw Ochrony Danych Osobowych	254
7. Urząd Ochrony Danych Osobowych	255

Rozdział XVII

Policja 259 |

1. Uwagi historyczne	259
2. Definicja i zadania Policji	260

3. Organizacja Policji	262
4. Komendant Główny Policji	264
5. Służba w Policji	267
6. Centralne Biuro Śledcze Policji	271
7. Inne jednostki organizacyjne Policji	274

Rozdział XVIII

Służba Ochrony Państwa	277
1. Uwagi wprowadzające	277
2. Definicja i zadania Służby Ochrony Państwa	278
3. Struktura organizacyjna Służby Ochrony Państwa	279
4. Służba w SOP	281
5. Obowiązki i prawa funkcjonariuszy SOP	282
6. Odpowiedzialność dyscyplinarna funkcjonariuszy SOP	284

Rozdział XIX

Służba więzienna	287
1. Uwagi historyczne	287
2. Definicja i zadania Służby Więziennej	288
3. Struktura organizacyjna Służby Więziennej	289
3.1. Dyrektor Generalny	290
3.2. Inspektorat Wewnętrzny Służby Więziennej	291
3.3. Dyrektor okręgowy	291
3.4. Dyrektor	292
3.5. Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości	292
3.6. Komendanci	293
4. Status prawny funkcjonariuszy SW	293

Rozdział XX

Straż Graniczna	297
1. Uwagi wprowadzające	297
2. Definicja i zadania Straży Granicznej	298
3. Struktura organizacyjna Służby Granicznej	301
4. Wyższa Szkoła Straży Granicznej	303
5. Służba w Straży Granicznej	304
6. Prawa i obowiązki funkcjonariusza SG	305
7. Odpowiedzialność dyscyplinarna	307

Rozdział XXI

Państwowa Straż Pożarna	309
1. Uwagi wprowadzające	309
2. Definicja i zadania Państwowej Straży Pożarnej	309
3. Struktura organizacyjna Państwowej Straży Pożarnej	311
4. Organizacja i prowadzenie akcji ratowniczej	313
5. Służba w Państwowej Straży Pożarnej – prawa i obowiązki	314

Rozdział XXII

Straże gminne (miejskie)	317
1. Uwagi wprowadzające	317
2. Organizacja straży gminnych	318
3. Szczegółowa struktura organizacyjna straży miejskiej w Zielonej Górze	319
4. Zadania i zakres uprawnień straży gminnych	322
5. Status prawny strażnika	323

Rozdział XXIII

Straż Marszałkowska	325
1. Geneza Straży Marszałkowskiej	325
2. Definicja i zadania Straży Marszałkowskiej	326
3. Organizacja Straży Marszałkowskiej	329
4. Służba w Straży Marszałkowskiej	329
5. Obowiązki i prawa funkcjonariuszy Straży Marszałkowskiej	330

CZĘŚĆ III
ORGANY POMOCY PRAWNEJ

Rozdział XXIV

Rzecznik Praw Obywatelskich	337
1. Wprowadzenie	337
2. Powołanie i struktura organizacyjna	338
3. Zadania RPO	340

Rozdział XXV

Rzecznik Praw Dziecka	347
1. Uwagi wprowadzające	347
2. Powołanie i struktura organizacyjna	348
3. Zadania RPD	350

Rozdział XXVI

Adwokatura	353
1. Uwagi wstępne na temat korporacji prawniczych	353
2. Geneza zawodu	354
3. Zasady wykonywania zawodu	355
4. Aplikacja adwokacka	357
5. Samorząd zawodowy adwokatów	359

Rozdział XXVII

Radcowie prawni	363
1. Geneza zawodu	363
2. Zasady wykonywania zawodu	364
3. Aplikacja radcowska	368
4. Samorząd zawodowy radców prawnych	370

Rozdział XXVIII

Notariat	377
1. Geneza zawodu	377
2. Zasady wykonywania zawodu	378
3. Aplikacja notarialna	382
4. Samorząd zawodowy notariuszy	383

Rozdział XXIX

Komornicy sądowi	387
1. Geneza zawodu	387
2. Zasady wykonywania zawodu	388
3. Aplikacja komornicza	395
4. Samorząd zawodowy komorników	398

Rozdział XXX

Rzecznicy patentowi	403
1. Geneza zawodu	403
2. Zasady wykonywania zawodu	404
3. Aplikacja rzecznikowska	407
4. Samorząd zawodowy rzeczników patentowych	408

Rozdział XXXI

Doradcy podatkowi	413
1. Geneza zawodu	413
2. Zasady wykonywania zawodu	413
3. Samorząd doradców podatkowych	416

Bibliografia	419
---------------------------	-----

Skorowidz	425
------------------------	-----

PRZEDMOWA

Ochrona prawna to wyrażenie stosowane na określenie stałej i zorganizowanej działalności, której celem jest, w ujęciu przedmiotowym, ochrona porządku prawnego, zaś w ujęciu podmiotowym – ochrona indywidualnych praw podmiotowych obywatela. Ochrona o charakterze represyjnym odnosi się z kolei do sytuacji, w której doszło do naruszenia prawa, natomiast ochrona o charakterze prewencyjnym stara się zapobiec naruszeniu prawa¹.

Pomysł napisania podręcznika przedstawiającego problematykę organów ochrony prawa powstał w Katedrze Prawa Konstytucyjnego, Europejskiego i Międzynarodowego Publicznego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Zielonogórskiego. Dokonując wyboru zagadnień, wzięto pod uwagę najważniejsze organy ochrony prawa, których działalność z punktu widzenia państwa i jednostki jest kluczowa. Celowo rozważania zostały ograniczone wyłącznie do organów krajowych, powoływanych i działających na podstawie prawa Rzeczypospolitej Polskiej. Opisywanie wszystkich organów ochrony prawa, w tym także tych o charakterze międzynarodowym, przekraczałoby ramy niniejszego podręcznika, a przedstawienie tylko niektórych z nich mogłoby wprowadzić w błąd Czytelnika co do ich katalogu, rodzajów i właściwości. Z tego względu w sposób świadomy autorzy zrezygnowali w przedstawianiu np. działalności Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Międzynarodowego Trybunału Karnego czy Jednolitego Sądu Patentowego, których specyfika działania jest wykładana podczas studiów prawniczych lub administracyjnych w ramach nauki innych dziedzin prawa.

Podręcznik *Organy ochrony prawnej* został napisany głównie z myślą o studentach prawa i administracji, ale może stanowić cenną pomoc dla osób przygotowujących się do egzaminów na aplikacje prawnicze. Stanowi omówienie ustroju najważniejszych organów ochrony prawnej działających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie jej prawa wewnętrznego. W strukturze publikacji każdy rozdział stanowi odrębne opracowanie. Pierwsze rozdziały poświęcone zostały analizie organów rozstrzygających (orzekających), czyli organów władzy sądowniczej i organów quasi-sądowych.

¹ A. Dragan, D.M. Korzeniowska, A. Krasnowolski, *Organy ochrony prawnej w wybranych krajach Unii Europejskiej*, Warszawa 2011, s. 3.

Następnie ukazano działalność organów kontroli legalności. W ostatniej części opracowania przedstawiono strukturę organów pomocy prawnej: rzeczników praw i wolności oraz korporacji ochrony prawa.

Analizy przeprowadzono na podstawie brzmienia aktualnych aktów prawnych, a także licznych wypowiedzi organów władzy sądowniczej. Zaprezentowane zostały też poglądy doktryny na wybrane kwestie, zwłaszcza te, które budzą wątpliwości czy kontrowersje. Nie zabrakło odniesień do aktualnych problemów czy postulatów (np. kryzysu wokół Trybunału Konstytucyjnego, działalności Izby Odpowiedzialności Zawodowej czy projektu ustawy o sądach pokoju).

Zielona Góra, październik 2023 r.

Anna Chodorowska
Paweł Kuczma
Justyna Michalska

Część I

**ORGANY ORZEKAJĄCE
(ROZSTRZYGAJĄCE)**

ZAGADNIENIA PODSTAWOWE

1. Klasyfikacja organów

Na wstępie należy wskazać, że „poważne trudności interpretacyjne nastęrcza (...) nawet samo pojęcie organu, o organie państwa czy organie administracji publicznej nie wspominając. Różnorakie definicje organu pojawiają się w doktrynie prawa administracyjnego, jak i konstytucyjnego, cywilnego i międzynarodowego”¹. Przykładowo według definicji W. Dawidowicza „organ administracji państwowej jest to organ państwowy wyposażony w prawnie określoną możliwość jednostronnego i wiążącego wyznaczania zachowania się określonych podmiotów”. Zdaniem K. Sobczaka organ administracyjny to organ państwowy, którego działalność polega na organizowaniu bezpośredniej, praktycznej realizacji zadań państwa. Natomiast J. Boć wskazuje, że „organ administracji publicznej to:

- 1) człowiek (lub grupa ludzi w przypadku organu kolegiального),
- 2) znajdujący się w strukturze organizacyjnej państwa lub samorządu terytorialnego,
- 3) powołany w celu realizacji norm prawa administracyjnego, w sposób i ze skutkami właściwymi temu prawu,
- 4) w granicach przyznanych mu przez prawo kompetencji”².

Z kolei Trybunał Konstytucyjny ustalił, że w określeniu „wszystkie rządowe i samorządowe władze i urzędy administracyjne” mieszczą się:

- a) konstytucyjne organy państwa,
- b) organy samorządu terytorialnego,
- c) terenowe organy rządowej administracji ogólnej,
- d) instytucje powołane ustawami do realizacji określonych zadań publicznych,
- e) organy, instytucje i urzędy podległe organom wymienionym w lit. a i c powołane do realizacji zadań tych organów, a także organy państwowych osób prawnych w zakresie, w jakim wykonują zadania publiczne,

¹ M. Bernaczyk, M. Jabłoński, K. Wygoda, *Biuletyn Informacji Publicznej. Informatyzacja administracji*, Wrocław 2005, s. 121.

² J. Boć, *Organizacja prawna administracji [w:] Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wrocław 1997, s. 120.

- f) organy samorządu innego niż samorząd terytorialny oraz organy organizacji społecznych, zawodowych i spółdzielczych oraz innych podmiotów wykonujących zleczone im ustawami lub na podstawie ustaw zadania administracji publicznej³.

Konstytucja RP wielokrotnie używa sformułowania „organ władzy publicznej”, nie definiując jednak tego terminu. Jest to akurat zrozumiałe, gdyż normy konstytucyjne mają często dość ogólne brzmienie, a ich treść wymaga doprecyzowania w ustawodawstwie zwykłym, orzecznictwie oraz doktrynie. J. Trzciński do organów władzy publicznej zalicza: „organy państwa, organy samorządu terytorialnego, a także podmioty, które choć nie są organami państwa ani organami samorządu terytorialnego, to wykonują określone zadania publiczne niezależnie od formy zlecenia (powierzenia) im tych zadań, niezależnie od formy organizacyjnej, jaka podmiot ten posiada”⁴. Natomiast J. Boć przez to pojęcie rozumiał:

- 1) każdą osobę (lub zespół osób w wypadku organu kolegiального), która odpowiada definicji organu władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej, i która w sposób oraz ze skutkami opisanymi w prawie realizuje przydane jej prawem kompetencje;
- 2) każdego pracownika (funkcjonariusza) władzy wykonawczej, władzy ustawodawczej i władzy sądowniczej, który nie będąc organem, realizuje kompetencje organu na zasadzie dekoncentracji wewnętrznej, to jest zindywidualizowanego upoważnienia do działania w imieniu organu i w określonym zakresie, przyznanego zindywidualizowaną wypowiedzią organu lub wynikającego wprost z prawa.

Nie ma różnicy między działaniem „władzy” a działaniem organu, pracownika (funkcjonariusza). „Władza” świecka nie objawia się inaczej jak tylko działaniem funkcjonariusza⁵.

Należy odnotować, że całość struktur administracyjnych składa się z dwóch kategorii podmiotów, którymi są: organy i urzędnicy⁶.

W piśmiennictwie można spotkać liczne klasyfikacje organów działających w państwie, różniące się od siebie z uwagi na przyjęte kryterium.

- 2 Podstawowym podziałem organów administracji publicznej jest podział na organy administracji **rządowej** (państwowej) i organy administracji **samorządowej**.
- 3 Z uwagi na kryterium terytorialnego zasięgu działania organu należy wymienić organy **centralne** i organy **lokalne**. Zasięg działania organów centralnych roztacza się na

³ Uchwała TK z 14.05.1997 r., W 7/96, OTK 1997/2, poz. 27.

⁴ J. Trzciński [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 2, red. L. Garlicki, Warszawa 2001, art. 80, s. 4–6.

⁵ J. Boć [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 138, art. 77, uw. 3.

⁶ J. Boć, *Struktury [w:] Nauka administracji*, red. J. Boć, Wrocław 2013, s. 152.

terytorium całego państwa, a najwięcej tego rodzaju organów można odnaleźć wśród organów administracji rządowej. Są najczęściej powoływane przez Prezesa Rady Ministrów, a organem zwierzchnim jest Rada Ministrów, premier lub właściwy minister. Z kolei organy lokalne, inaczej zwane terenowymi, prowadzą swoją działalność na pewnej części terytorium państwa. Najczęściej granice działalności wyznacza granica jednostek samorządu terytorialnego: gmina, powiat, województwo⁷.

Z uwagi na sposób powoływania organów (sposób kreacji) można wyróżnić organy pochodzące: z **wyboru** (np. Sejm i Senat); z **powołań** (np. Prezes NIK jest powoływany przez Sejm i Senat na 6 lat); z **nominacji** (np. prokuratorzy, pracownicy NIK). 4

Ze względu na skład osobowy organy dzieli się na **jednoosobowe** (np. Rzecznik Praw Obywatelskich) i **kolegialne** (np. Rada Ministrów). „Kolegialność organu powoduje, że wolę organu wyraża uchwała zespołu osób i zwykle organy kolegialne tworzone są, aby ustalały ogólne kierunki działania, czy założenia polityki w poszczególnych dziedzinach działalności państwa (np. Sejm, Senat, NIK). Organ jednoosobowy (monokratyczny) jest powoływany przede wszystkim do załatwienia konkretnych spraw, licznych i wymagających szybkiego rozstrzygnięcia, gdy niezbędna jest wiedza fachowa i gdy chodzi o jasno określoną odpowiedzialność”⁸. 5

Z uwagi na czas trwania pełnomocnictwa (czas umocowania organu do realizacji zadań) można wyróżnić organy **kadencyjne** i organy powołane **na czas nieokreślony** (bezterminowo). Przykładem organów powołanych bezterminowo może być Rada Ministrów czy ministrowie. Natomiast organy kadencyjne to takie, których działalność związana jest z określonym czasem (kadencją), na jaki dany organ został wybrany lub powołany. Kadencyjność może odnosić się zarówno do organów monokratycznych (Prezes NIK), jak i wieloosobowych (Sejm)⁹. 6

Biorąc pod uwagę zakres uprawnień, można wyróżnić organy **decydujące** i **pomocnicze**. 7

Z uwagi na zastosowanie kryterium kompetencji można wymienić organy **zwyczajne** i **specjalne**. „Organy specjalne są powoływane z uwagi na zaistnienie szczególnych okoliczności i wówczas organ wyposażony zostaje w specjalne kompetencje (np. Naczelný Dowódca Sił Zbrojnych). Organy zwyczajne zaś są powoływane i funkcjonują niezależnie od zaistnienia nadzwyczajnych okoliczności (np. Sejm, Senat, Najwyższa Izba Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich)”¹⁰. 8

⁷ E. Kuczma, *Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych jako organ ochrony prawa do prywatności*, Toruń 2018, s. 236.

⁸ E. Kuczma, *Generalny Inspektor...*, s. 235.

⁹ E. Kuczma, *Generalny Inspektor...*, s. 235.

¹⁰ E. Kuczma, *Generalny Inspektor...*, s. 236.

- 9 Ze względu na tryb pracy organu można wyróżnić takie, które działają **sesyjnie**, i takie, które funkcjonują w sposób **permanentny** (stały). Tryb sesyjny oznacza, że okresy pracy organu (sesje) przedzielone są okresami, w których organ nie podejmuje swojej normalnej aktywności (przerwa międzysesyjna). Z uwagi jednak na zagwarantowanie niezakłóconej aktywności organu w przerwach możliwe jest zwołanie sesji nadzwyczajnych, aby podjąć niezbędne decyzje i rozstrzygnięcia.
- 10 W sferze procesowej, z uwagi na zdolność do rozstrzygania spraw w sposób prawomocny (ostateczny), wyróżnić można organy **I instancji** (np. wojewódzkie sądy administracyjne) oraz organy **II instancji** (np. Naczelny Sąd Administracyjny)¹¹.
- 11 Z uwagi na kryterium ustrojowe (art. 10 Konstytucji RP) i sposób sprawowania władzy w państwie można wyróżnić organy władzy:
- 1) **ustawodawczej** – Sejm i Senat,
 - 2) **wykonawczej** – Prezydent i Rada Ministrów,
 - 3) **sądowniczej** – sądy i trybunały.

W obecnej rzeczywistości prawnej, wobec znacznego rozwoju kompetencji i zadań państwa, ograniczenie rodzajów władz do XVIII-wiecznej, monteskiuszowskiej wizji podziału władzy jest niemożliwe¹². „Postawa taka widoczna jest nawet w Konstytucji, która wyodrębnia w rozdziale IX organy kontroli państwowej i ochrony prawa. Nie unikając zasady trójpodziału władz, sensownym rozwiązaniem wydaje się przyjęcie podejścia opierającego się również na wyróżnieniu podstawowych funkcji państwa. Na potrzeby klasyfikacji organów władzy publicznej dodamy więc czwartą grupę organów władzy, działających w sferze **kontroli państwowej**”¹³, a więc realizujących funkcję kontrolną państwa. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że część uprawnień poszczególnych organów przeplata się i przenika między sobą, co jest związane z wprowadzeniem mechanizmu *check and balances* i wzajemnego kontrolowania się władz w państwie. W pewnym sensie zatem *gros* organów władzy publicznej w płaszczyźnie poziomej, a więc w relacjach między organami, pełni funkcje kontrolujące i hamujące poczynania innych władz.

- 12 S. Włodyka charakteryzuje ochronę prawną jako stałą i zorganizowaną działalność podejmowaną w celu ochrony porządku prawnego oraz praw podmiotowych. System organów ochrony prawnej kształtuje się odmiennie w poszczególnych państwach. Wpływ na to mają takie czynniki jak: odmiennie tradycje historyczne, poziom świadomości prawnej społeczeństwa oraz stopień zaawansowania rozwoju gospodarczego. W Polsce katalog organów pomocy prawnej obejmuje nie tylko organy działające w obszarze

¹¹ Podaję za: J. Boć, *Struktury*, s. 152–162.

¹² P. Kuczma [w:] *Ustawa o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa*, red. P. Kuczma, Toruń 2013, art. 1, s. 33.

¹³ M. Bernaczyk, M. Jabłoński, K. Wygoda, *Biuletyn...*, s. 123.

postępowania sądowego, ale również takie, które sprawują jurysdykcję prewencyjną (zapobiegawczą)¹⁴ lub które pełnią funkcje pomocnicze wobec wymiaru sprawiedliwości.

Według innej definicji „Ochrona prawna to pojęcie używane na oznaczenie zorganizowanej i stałej działalności, której celem jest, w ujęciu przedmiotowym, ochrona porządku prawnego, zaś w ujęciu podmiotowym – ochrona indywidualnych praw podmiotowych obywatela. Ochrona o charakterze represyjnym dotyczy sytuacji, w której doszło do naruszenia prawa, natomiast ochrona o charakterze prewencyjnym stara się zapobiec naruszeniu prawa.

Organy ochrony prawnej można podzielić na następujące kategorie:

- 1) **organy rozstrzygające:** organy sądowe i organy quasi-sądowe (np. samorządowe kolegia odwoławcze);
- 2) **organy kontroli legalności:** prokuratura i inne organy kontroli, jak np. Najwyższa Izba Kontroli, Policja, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, organy kontroli skarbowej, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Państwowa Inspekcja Pracy, Inspekcja Handlowa, Państwowa Inspekcja Sanitarna, Straż Graniczna, Straż Miejska;
- 3) **organy pomocy prawnej:** korporacje ochrony prawa (np. adwokatura, radcowie prawni, notariusze, komornicy), rzecznicy praw i wolności” (RPO, Rzecznik Praw Dziecka)¹⁵.

Ten ostatni podział zastosowano w niniejszym podręczniku.

2. Zasada podziału władz

Zasada podziału władz została wprowadzona do konstytucji państw demokratycznych pod koniec XVIII wieku i w pierwszej połowie XIX wieku, a więc w okresie, gdy nie istniały jeszcze silne partie polityczne. Obecnie bowiem partie polityczne mocno modyfikują jej znaczenie w praktyce, ograniczając zasadniczo tylko do płaszczyzny prawnej¹⁶. Pomimo tego zasada podziału władz jest współcześnie uważana za jedną z najważniejszych zasad ustrojowych nie tylko w Polsce, ale w zasadzie we wszystkich demokratycznych państwach. Podwaliny pod tę koncepcję stworzył Arystoteles, który ustrój państwowy podzielił na trzy składowe: zgromadzenia ludowe, urzędy i sądy. Założenia tej zasady zostały następnie rozwinięte w doktrynie myśli ustrojowej przez Charles’a Louisa de Montesquieu (Monteskiusza) w dziele pt. *De l’esprit des lois*. Monteskiusz dostrzegł, że podział władzy w wymiarze organizacyjnym byłby nieskuteczny,

13

¹⁴ M. Setkowicz, *Notariusz jako organ ochrony prawnej w świetle prawa polskiego i prawa Unii Europejskiej*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016/107, s. 195.

¹⁵ A. Dragan, D.M. Korzeniowska, A. Krasnowolski, *Organy...*, s. 3.

¹⁶ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 85.

Podręcznik omawia ustroje najważniejszych organów ochrony prawnej powoływanych i działających na podstawie prawa Rzeczypospolitej Polskiej. W książce zostały przedstawione zagadnienia związane z klasyfikacją organów ochrony prawnej, ich kompetencje oraz zasady działania.

Każdy rozdział poświęcony jest innemu organowi ochrony prawnej. Pierwsza część podręcznika dotyczy organów rozstrzygających (orzekających), czyli organów władzy sądowniczej, w tym m.in.: Sądu Najwyższego, sądów powszechnych, Krajowej Rady Sądownictwa, Trybunału Konstytucyjnego, oraz organów quasi-sądowych (np. samorządowe kolegia odwoławcze, sądy polubowne). Następnie opisano działalność organów kontroli legalności, w tym m.in.: Najwyższą Izbę Kontroli, Prokuraturę, Policję, Służbę Więzienną. W ostatniej części opracowania przedstawiono organizację organów pomocy prawnej: rzeczników praw i wolności oraz korporacji ochrony prawnej.

W publikacji przeprowadzono analizy na podstawie aktualnych aktów prawnych oraz orzecznictwa, a także zaprezentowano poglądy doktryny na kwestie budzące wątpliwości lub kontrowersje. Uwzględniono również odniesienia do aktualnych problemów i postulatów.

Książka jest przeznaczona dla studentów prawa i administracji, politologii i bezpieczeństwa wewnętrznego, może również stanowić cenną pomoc dla osób przygotowujących się do egzaminów na aplikacje prawnicze.

Anna Chodorowska – doktor nauk prawnych; autorka publikacji z zakresu prawa konstytucyjnego oraz międzynarodowej i europejskiej ochrony praw człowieka.

Paweł Kuczma – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Zielonogórskiego; radca prawny; autor publikacji z zakresu prawa konstytucyjnego i praw człowieka.

Justyna Michalska – doktor nauk prawnych; autorka publikacji z zakresu prawa konstytucyjnego, prawa wyborczego oraz prawa międzynarodowego publicznego.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788383582788 W01P01

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

ISBN 978-83-8358-278-8

9 788383 582788

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 79 ZŁ (W TYM 5% VAT)